

פסחים קכא

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

דף קכא. מאן דתני אפיגול משום חשדי כהונה. [פרשב"ם דגזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו ברצון להפסיד את הבעלים ואמרו שוגגין היינו. וכ"כ רש"י לעיל (פה).] אלא דצ"ע דהא איתא במס' גיטין (נד:) הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין, וא"כ אין כאן הפסד דהרי צריך לשלם, ואפשר שיאמר שוגג הייתי, ומקשים הא הטומאה אינו אלא דרבנן, והרי יש כאן איסור חמור ביותר דעובר על פיגול ונותן שהן לאוי תורה, אך כבר כתבו התוס' במס' סנהדרין (מח. ד"ה משמשין) דהוצרכו לגזור טומאה משום דחמירו להו טומאה מאיסורא.

2. תוספות מסכת פסחים דף פה עמוד א

משום חשדי כהונה - וא"ת כמו כן לא יחושנו לעשות בטומא' [1] י"ל דאף לרשעים חמירא להו טומאה כדאמרינן ביומא (דף כג.) ללמדך שחמורה עליהן טהרת כלים יותר משפיכות דמים.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף קכ עמוד ב

משום חשדי כהונה. אף על גב דמיירי בכהן עבריין שחשוד אלאו מ"מ מיירי בזמן המקדש, והיתה להם טומאה חמורה להם יותר משפיכות דמים. כדאמר ברפ"ב דיומא. ועדיין הוא תמוה דמיירי בע"ה כזה שרוצה לשחוט שלמים לשם חטאת להרויח את אכילת הבשר בטעות וע"ז גזרו חז"ל גזירה, וצ"ב.

4. ספר אור שמח - הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח - הלכה ג - הפגול והנותר מטמאין את הידים:

פסחים (דף פ"ה) רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה מר מתני אפיגול ומר מתני אנותר כו', ופירש רש"י שם דחוק דמשום חשדי שחשודים לפגל הקרבן יגדרו בטומאה לעוברי עבירה ועיין בתוספות. [2] ולדעתי הנראה ברור, דהכוונה דמשום החשודים שלא יתודע להבעלים שנתפגל קרבנו ויתרעם על הכהנים שפגלוהו לכן אינם שורפים אותו רק עד שיעשה נותר ואז יאמרו שמשום שהוא נותר ישרף לכן גזרו על הפיגול שיטמא את הידים ועל כרחין ישרפוהו כדי שלא יטמא את מי שנוגע בו. ומשום עצלי כהונה הפירוש דנותר הוה דבר המצוי בעזרה וכמו שאמרו בסוף מקום שנהגו והכהנים מתעצלים לשרוף המעט הנותר ולעשות להן מדורה וימתינו עד שישאר הרבה ויהיה נותר הרבה וישרפו אותן כולן כאחד ולכן גזרו שיטמא את הידים וישרפו תיכף כשנותר אף שהוא מעט וזה פשוט. ולכן בעי ביוצא דלא שייך שימתינו לשרוף היוצאים דזה צריך להיות להמתין שיעשה מעשה לאפוקי בשר קודש בידיים וזה לא שכיחא, וטוב יותר לדחוק קצת בלשון הגמרא נותר דגזרו רבנן טומאה כו' דאתי לעצולי ביה כמו שפרשתי מלפרש בדרכים רחוקים והפירוש מחזור. ויעוין בתוס' פרק נגמר הדין (דף מ"ח) ד"ה משמשין מה שפירשו בזה:

• עוד עיין במראה מקומות לדף פה

5. רש"י מסכת פסחים דף קכא עמוד א

משנה. ברכת הפסח - [1] על אכילת פסחים, על של זבח חגיגת ארבעה עשר ומברכין [א] על אכילת שלמים.

6. רשב"ם מסכת פסחים דף קכא עמוד א

ברכת הפסח וברכת הזבח מפרש בתוספתא זבחים איזה ברכת הפסח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו [2] לאכול הפסח אי זו היא ברכת הזבח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו [ב] וצונו לאכול הזבח. והאי זבח היינו חגיגת י"ד הבאה עם הפסח אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן בלילי הפסח:

7. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תקלה

(א) הנה להבין טעם למה מברכין על מצה ומרור בעל ולא לאכול...

(יח) נחזור לעניינינו דמצוות אכילת תרומה מתחלת משעת הגבהה. ואם ההגבהה לא הי' כתקנה לא קיים המצוה כלל. וכמו אם הוליך הדם שלא ברגל הקרבן פסול. משום דמצוה על הדם לזרוקו ועל כן החיוב להוליכו ואם עשה הולכה שלא כראוי פסול. הכי נמי בתרומה שהוא חובת התרומה ועל כן החיוב להגיעה לפיו. ואם הי' שלא כראוי לא קיים המצוה. והוא הדין באכילת פסח וקדשים שמצוותם עליהם:

(יט) והנה בשלהי (פסחים דף ק"כ ע"ב) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו פשיטא כיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקא קרא מהקישא קמשמע לן דכי אהדרא קרא למילתא קמייא אהדרי'. וכיון דמצוה איתקש אכילתו לאכילת הפסח נראה שגם מצוות אכילת מצה מתחלת בשעת הגבהה. וזה מה שרצינו לבאר...

כא ... והוא כעין מהו דתימא במימרא דרבא פסחים (דף ק"כ ע"ב) אכל מצה בזמן הזה לראב"ע מהו דתימא הא אפקי' קרא מהקישא דלא איתקש לפסח. ושוב אין המצוה רק האכילה. קמשמע לן דבאמת סבירא ל' לרבא דאיתקש לפסח דלמילתא קמייא אהדרי'. ואם כן המצוה גם הגבהה כמו בפסח. ושפיר מוכח מהא דשלחו לאבוה דשמואל מצוות אין צריכות כוונה:

(כב) נשוב למה שהתחלנו בענין ברכת על באכילת פסח מצה ומרור. דהנה בלולב מברכין בעל משום דמעידנא דאגבהי' נפיק בי'. והיינו דאי אפשר לברך עליו קודם שהמצוה בידו. וכשהוא בידו כבר יצא בו. והכי נמי במצה ומרור ופסח שאי אפשר לברך עליהם קודם שהם בידו וכבר התחיל המצוה בהגבהה. והברכה סובבת גם על הגבהה שכבר הגביה על כן מברכין בעל דמשמע לשעבר ומשמע להבא כסוגיא דפסחים גבי ביעור חמץ:

8. מהר"ם חלאווה על פסחים - דף קיט/ב

אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. שמעינן מינה דהפסח נאכל באחרונה דהא אין מפטירין אחריו אפיקומן. ובמתני' לעיל משמע דנאכל בראשונה דקתני הביאו לפנינו מצוה חזרת וחרוסת ובמקדש היו מביאין לפנינו גופו של פסח. ועוד דקתני הכא בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. ועל כרחין בדאכל מן הפסח היא שנויה דפטר את של זבח דמי איכא מאן דאמר דאם בירך על הזבח לאכול את הפסח יצא והא לאו פסח הוא כלל אלא פשי' כדאמרן. הלכך מסתברא דאף בזמן שבהמ"ק קיים היו עושין כל סדר הפסח אכילת מצה ומרור ופסח קודם סעוד' וכסדרא דרישא דמתני'. והיו מניחין מן הפסח כזית לכל אחד ואחד לאחר סעודה כדי שיהא נאכל לאחר השובע וכמו שאנו עושין במצה זכר לפסח. ואפשר דמתניתין דהביאו לפנינו באוכלין מועטין הוא דאין שם חגיגה אלא פסח לבד. אבל כל שיש שם חגיגה הפסח כולו נאכל באחרונה ומצה אחרונה לבד היא זכר לפסח אבל ראשונה חובה בפני עצמה היא משום בערב תאכלו מצות:

9. צל"ח מסכת פסחים דף קכא עמוד א

משנה בירך ברכת הפסח פטר את הזבח וכו'. אף ששינוי לעיל אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, וקיימ"ל כשמואל ור' יוחנן לעיל דף קי"ט ע"ב שאפ"ל באותו חבורה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, שהטעם הוא שיהיה טעם בשר הפסח נשאר בפיו, וכמבואר ברמב"ם פ"ח מהלכות חמץ ומצה הלכה ט', ואם כן אסור לאכול התגיגה אחר הפסח, ואין שייכות לברכת הפסח שתפטר את התגיגה. אבל הא טעותא היא, דהא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, היינו אחר גמר אכילת כזית האחרון של פסח אסור לטעום אחריו כלום כדי שישאר טעם הפסח בפיו, אבל כשהתחיל לאכול הפסח ועוד יש לפניו מן הפסח, יכול לאכול באמצע אכילת הפסח כל מה דבעי, וכן מפורש ברמב"ם שם שהתחיל בהלכה ז' שמברך על אכילת הזבח ואוכל מבשר חגיגה ושוב מברך על הפסח ואוכל מגופו של פסח וכו', וכתב אח"כ בהלכה טי"ת ואח"כ נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה לאכול וכו' ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ואינו טועם אחריו. הרי שבאמצע אכילת הפסח יכול לאכול

כל מה שירצה. ואף שהרמב"ם פסק שם שמברך תחלה על הזבח ואחר כך על הפסח, אין זה לעכוב, רק נראה לי הטעם משום תדיר דתדיר קודם, אבל אם בירך ברכת הפסח תחלה יכול לאכול אחריו בשר החגיגה, ועל זה פליגי תנאי במשנתנו אם ברכת הפסח פוטרת את של זבח.

10. צל"ח מסכת פסחים דף קכא עמוד א

פוטרת את של זבח. קשיא לי כיון שנוסח ברכת הפסח הוא אקב"ו לאכול הפסח, איך תפטור ברכה זו של זבח, ואטו זבח בכלל פסח. והיה נלע"ד דהני תנאי דמשנתנו סברי כרב דאמר לעיל דף ע' ע"ב וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, צאן זה פסח ובקר זה חגיגה ואמר רחמנא וזבחת פסח, ועיין לעיל בחידושינו דגם רבנן דרשי האי דרשא...

11. מנחת חינוך מצוה קב אות א

(א) שנצטוו כו'... והנה בר"מ והרהמ"ח מבואר דמצוה זו על הכהנים היינו בקה"ק או המורם מקק"ל אבל ישראלים מקק"ל מה שהוא שלהם אינו מבואר אם הוא מ"ע עליהם לאכול שלמים וכדומה אבל בפסחים נ"ט גבי מח"כ שמקריב בע"פ ריב"ב אומר אף בשאר ימו"ה כו' וע"ש בפירש"י ד"ה בשאר כתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמא אכ"ק מ"ע בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל וע' בצל"ח ביצה דף י"ט שנסתפק בזה ובמחכ"ת נעלם ממנו רש"י בפסחים דף נ"ט מפורש להדיא דבין הנאכל לכהנים ובין הנאכל לבעלים הוא מ"ע ע"ש ד"ה בשאר ימות השנה כו'. וכן מבואר ברא"ש בפירושו לנדרים דף ד' ע"ב ד"ה קשריא לה למיכל בקדשים שאכילת קדשים מ"ע וע"כ בקדשים קלים דק"ק אסור לנשים אך הר"נ שם פי' דמיירי באכילת פסח משמע להיפך. ואח"ז מצאתי לרמב"ן על סה"מ מצוה א' להדיא דאכילת קדשים קלים לבעלים מ"ע כמו אכילת ק"ק לכהנים... ועיין בסוף פסחים דמברך על אכילת פסח ומברך על אכילת הזבח היינו שלמי חגיגה אשר קב"ו לאכול זבח וכ"פ בה' תו"מ אף דפוסק דחגיגת י"ד רשות בהק"פ מ"מ כיון ששחט מ"ע עליו לאכול כמו כל נר"נ וע"ש ברשב"ם דפ' ברכת הזבח היינו אם הקריב נר"נ... אכילת כל קרבן הן ק"ק הן קדשים קלים וזמן אכילתן יבואר אי"ה אצל [כל] קרבן וע' מ"ל דכהן האוכל מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן והוא מר"מ סוף ה' תרומות ופ"א מה' בכורים:

12. ספר מקדש דוד - קדשים - קונטרס מעניני קדשים סימן ה

אמרינן במתני' פסחים (קכ"א). ברך ברכת הזבח כו' ופי' הרשב"ם ז"ל היינו חגיגת י"ד א"נ נדרים ונדבות שהקריבן ערב הפסח ע"ש היינו דאף על שלמים צריך לברך ומשום דס"ל כרש"י ז"ל פ' תמיד נשחט (נ"ט). דאכילת קדשים מ"ע בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל אך מהרמב"ם ז"ל פ"י ממעה"ק הל"א נראה דרק בקדשים הנאכלים לכהנים הוי אכילתן מצוה ע"ש ורק בקרבן פסח כתב פ"ח מהל' ק"פ הל"א אכילת בשר הפסח בלילי ט"ו מ"ע שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה כו' ומש"ה הביא הרמב"ם ז"ל בריש הל' בכורים הל"ב דהקדשים הנאכלין לכהנים מברך עליהן אבל בעלים שאוכלין קדשים לא נזכר בהרמב"ם ז"ל שום ברכה ורק בק"פ כתב פ"ח מהל' חמץ ומצה הל"ז דמברך על אכילת פסח וגם על חגיגת י"ד כתב דמברך על אכילת זבח ע"ש וזה דשאני חגיגת י"ד משאר שלמים דמברך עליה נראה משום דחגיגת י"ד באה רק כשהחבורה מרובה כדי שיהא הפסח נאכל על השובע פסחים (ע'). א"כ מתחילתה באה חגיגת י"ד בשביל אכילה א"כ זו היא מצותה באכילה א"כ מברך על אכילתה אבל שאר שלמים אין באין בשביל אכילה וס"ל דאין באכילתן מצוה רק לאו דבל תותירו ועל ל"ת ל"ש ברכה...

13. חזו"א זבחים סימן טז [ו]

[שדן על השייכות בין דיני קרבנות לדיני ברכות]

14. רש"ש מסכת פסחים דף קכא עמוד ב

גמרא כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך כו'. לכאורה קשה מדוע לא יברכו שניהם כהן על הנאתו ואבי הבן על קיום המצוה ונלע"ד דבאמת פשיטא להו דשניהם צריכין לברך רק דמב"ל מי עדיף לברך ויוציא א"ח דומיא דפלוגת ר"י ורבנן (בברכות מ ב) במשנה בהו לפניו מינין הרבה ובהכי א"ש טפי מאי דסמך הך אמתניתין דאירי נמי בכה"ג:

15. חיי אדם חלק א כלל סב סעיף ד

עני שניתן לו בגד שחשוב לו במתנה, מברך "הטוב והמטיב" ואינו מברך "שהחיינו", שהוא טובה גם לנותן ששמח שזיכהו ה' ליתן צדקה (ומה שהקשה הגאון החסיד דאם כן גם הנותן יברך, נ"ל דכיון דאין הנאה מטי לידיה, אך צריך עיון סוף פסחים גבי פדיון הבן קאמר כהן מברך, דקמטי הנאה לידיה, ולפי זה היה לכהן לברך הטוב והמטיב וע"כ מדמברכין שהחיינו שמע מינה שאבי הבן מברך, ונראה דהתם בודאי לא מברכין שהחיינו על המתנה דלא מצינו בכל מתנות כהונה רק על המצוה מברך ושפיר איבעי ליה) (שם):

16. שו"ת הרשב"א חלק א סימן שלח

שאלת הא דאסיקנא בפדיון הבן דאבי הבן מברך שתיים. אמאי לא מברך נמי כהן שהחיינו? יברך אבי הבן דקא עביד מצוה. ויברך נמי כהן דמטי הנאה לידיה?

תשובה מסתברא דכהן לא מברך משום דהרי זה כשאר מתנות כהונה דאף על גב דמטי בהו הנאה לכהן לא מברך שהחיינו. ומאן דבעי לה משום דאיכא ברכת שהחיינו בהאי מצוה מספקא לנא מאן מיניה מברך. ועוד נראה דבענין אחד התלוי בשנים כגון זה שהאב פודה והכהן מקבל פדיונו אין מברך אלא האחד. והרי זה כגון קונה כלים חדשים שלוקח מברך ולא המוכר ואפילו בזיבונא דרמיא על אפיה דמטיא הנאה לידיה דמוכר.

17. ספר דבר שמואל

זרכה על הנאה שלו דמאי שנא מכל מתנות כהונה כהונה שכהן אינו מברך, אלא זרכה שהחיינו שהלרכו חז"ל הוא מדוני מצוה הפדיו, והיינו שהמלוה חיעשה זכרונות שהחיינו וכיון שפיי קבלתו של כהן נגמרת המלוה אי"כ גם כהן שייך זכיוס המלוה והזכרה הוא על על קיוס המלוה, אלא דלריך שיהא שמחה, וכיון דמטי הנאה לידיו אי"כ יש שמחה לכהן זמלוות הפדיון, ולמסקנת הגמי שהאב מברך אי"כ כבר נתקיימה המלוה זכרונות שהחיינו של האב וטוב אין הכהן מברך שאין זכרונות שהחיינו מוטלת אקרקפתא, אלא שבשעת קיוס המלוה יברכו שהחיינו על קיומה של מלוה, אמנם בזכרון זה יש לפקפק דמסתברא זכרונות שהחיינו אינה תלוי זמלוה אלא בזכרון העושה המלוה ולי"ע. (עיי שו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"ד).

והלכתא אבי הבן מברך שתיים. זכשו הרשב"א ח"א סימן שלח. שליח הקשה השואל אמאי לא מברך נמי כהן שהחיינו, יברך אבי הבן דקטניד מלוה ויברך נמי כהן דמטי הנאה לידיו, השוכה מסתברא דכהן לא מברך משום דהרי זה כשאר מתנות כהונה דמטי זכו הנאה לכהן לא מברך שהחיינו, ומאן דבעי ליה משום דאיכא זכרונות שהחיינו זכאי מלוה מספקא לנא מאן מיניהו מברך עכ"ל, וציוור דכיון נראה דלס"ד דגמי שכהן מברך אי"כ

18. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רצד

... וה"נ הוה ס"ל להשואל אף על גב דמותר לפדות ע"י שליח מ"מ מציאת רחוק הוא חדא משום חבובי מצוה ג"כ ועוד דנ"ל דראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב אני ולא השליח ה"נ יש לפדות בעצמו טפי מבשארי מצות שמצוה ג"כ יותר מבשלוחו ...

ובנה"ל יש לפרש מימרא דסוף פסחי' ר' שמלאי אקלע לפדיון הבן בעי מיני' פשיטא אבי הבן מברך על פדיון הבן שהחיינו כהן מברך דמטי הנאה לידיו' או אבי הבן מברך דעבוד מצוה ויל"ד אריכות הלשון בנוסח הברכה על פדיון הבן וגם כל הפשיטא הוא לא לצורך האיבעי' ולא מענינה כלל ועוד מאי קא מבעי' לי' פשיטא דמאן דעביד מצוה יש לו לברך שהחיינו

ולהוציא הכהן שאינו אלא הנאת עה"ז ולא בהיפוך. ע"כ נ"ל ע"פ מ"ש הראשונים' דלא מברכין שהחיינו על בדיקת חמץ משום שכבר הוא התחלה י"ט של פסח וטוב לברך שהחיינו בכניסת הי"ט שהוא מצוה של שמחה ולא על בדיקת חמץ והשתא י"ל כך דהכי קאמר הא פשיטא לן שנוסח ברכת פדיון מקובלת בידיו לברך בנוסח על מפני שיכול לעשותה ע"י שליח אף על גב דלא שכיח כלל שיעשה ע"י שליח מ"מ מברך בעל ורוצה להורות אף על גב שיכול לעשות ע"י שליח הוא עצמו עושה אותה ועיין ר"ן רפ"ק דפסחי' בכל זה יובנו דברינו היטב מיהו טעם הדבר מסופק בידיו אי משום חבובי מצוה שיש בה שמחה לבעלי' וא"כ ממילא יברך אבי הבן שהחיינו על המצוה ויפטור הכהן מלברך על הנאת עה"ז או נימא דלית בה שמחה והא דמברך בנוסח על להורות שהקב"ה הכה בכורי מצרים בעצמו ולעולם אין בה שמחה וא"כ עדיף שיברך הכהן שהחיינו שהוא שמח דמטי' הנאה לידיו' והא עדיף טפי וק"ל שוב מצאתי כזה בצ"ח שלהי פסחי'.

19. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רמה

שאלת אם מברכין שהחיינו על המילה וכן מי שנוולד לו בן אם מברך שהחיינו?

תשובה מסתברא דכל שנוולד לו בן צריך לברך שהחיינו בין נולדו לו בנים אחרים בין לא נולדו לו בנים. דהא קיימא לן כלישנא בתרא דרבי יוחנן דאמר בפרק הרואה (דף נ"ט ס' / ס"א ב) בין קנה בתים אחרים בין לא קנה מברך שהחיינו. אלא שלא ראיתי שנהגו כן אפילו הגדולים אשר בארץ. ושפא עשאוה רשות כקרא חדתא דמברכין זמן ולא בחובה. דכל שאינו בא זמן לזמן כמועדות אין מברכין שהחיינו בחובה. וכדאמרין בראש השנה מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים? רשות לא קא מיבעיא לי דאפילו אקרא חדתא אמרין. כי קא מיבעיא לי חובה. כיון דמזמן לזמן קא אתו אמרין או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרין? ומפני שראיתי גדולי הדור שלא נהגו לומר אני נוהג כן. ואף על פי שזה אינו מספיק כל הצורך שהרי בפדיון הבן תקנו זמן. ושפא אף על מצוה ממצות התורה כפדיון הבן אומר. ולפי טעם זה כל אותן שבפרק הרואה נ"ט ס' / ב' קנה כלים חדשים ונפלה לו ירושה מאביו וכל אותן שנוכרו שם דלאו זמן לזמן אלא במקום הנאה בלבד י"ל דלאו בחובה אמרום אלא ברשות. ומשום פלוגתא דאית בהן בקנה כיוצא בהן או בהו לו כיוצא בהן שאין אומרין ואם בא לומר מונעין אותו. אבל על המילה אין אומרין זמן. תדע שהרי אמרו בפרק רבי אליעזר דמילה (דף קל"ז ב) המל אומר על המילה אבי הבן אומר להכניסו בביתו של אברהם אבינו. העומדין שם אומרין כשם שהכנסתו.

המברך אומר אשר קדש ידיו מבטן. ולא נזכר באחד מהם שהחיינו. ומייהו אין הטעם מחמת דאית ליה צערא לינוקא כמו שאמרת. שלא נאמר טעם זה אלא בברכת שהשמח' במעונו. דבמקום דאיכא צערא לינוקא גם האב מצטער ולא שייך לברוכי שהשמחה במעונו. אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא תלויה בדבר שמגיע לו תועלת. ואף על פי שמתערב עמה צער ואנחה שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחיינו. אלא טעמא דמילתא כתב הרב בעל העיטור ז"ל לפי שהיא מצוה שמוטלת על בית דין ואינה כפדיון שמוטל על האב.

20. צל"ח מסכת פסחים דף קכא עמוד ב

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך שהחיינו וכו' כהן מברך או אבי הבן מברך וכו'. יש לדקדק למה הוצרך לומר מה דפשיטא ליה, ולא היה לו לשאול רק שהחיינו מי מברך. ונלע"ד דודאי היה פשוט מסברא חיצונה שיברך אבי הבן, דכיון דאיהו קעביד המצוה איהו העיקר, אבל היה ספיקא דיליה לפי שאפשר גם סברא לאידך גיסא שהכהן

יברך, והוא על פי מה שנחלקו בו הרמ"א והאחרונים בורה דעה סימן ש"ה סעיף יו"ד שפסק הרמ"א בסוף הגהה שאין האב יכול לפדות ע"י שליח. ושני האחרונים הט"ז והש"ך סק"א חלקו עליו שיכול לפדות ע"י שליח. ואם נימא כדברי האחרונים שיכול לפדות ע"י שליח, והא דדאי דברכת שהחיינו לא שייך בה שליח, וזה מסברא וא"צ ראייה עליו, ואם כן אולי לזה תקנו שהכהן יברך שהחיינו, שהכהן יכול לברך בכל עת דתמיד ממטי הנאה לידיה, אבל אבי הבן תינה כשפודה בעצמו אבל כשפודה ע"י שליח יבוטל ברכת שהחיינו, לכך היה מסופק הבעל הבעיא שהחיינו מי מברך.

ודעת רמ"א שאינו יכול לפדות ע"י שליח מקורו הוא מדברי הריב"ש בס' קל"א בדברי השואל, שתמה השואל על דברי הרמב"ם שפסק הפודה בנו מברך על פדיון הבן כיון שעיקרו על אב רמ"א אבל ע"י שליח וע"י ב"ד לית לן. וכונת השואל על פי מה שהביא הרא"ש בפרק קמא דפסחים רמז יו"ד בשם הריב"א דמצוה שאפשר לעשות ע"י שליח מברך בעל ומצוה שצריך לעשות בעצמו וא"א ע"י שליח צריך לברך בלמ"ד, עיין שם ברא"ש. ולפי"ז אם פשיטא לן שאבי הבן מברך אב"ו על פדיון הבן, אם כן מוכח שאפשר לפדות ע"י שליח. וזה כונת הבעל הבעיא פשיטא על פדיון הבן אב"ו על פדיון הבן אבי הבן מברך, א"כ כיון שנוסח הברכה בעל מכלל שיכול לעשות על ידי שליח, ולכך שוב בעי שהחיינו מי מברך.

21. קובץ המאור ניסן תשע"א: בענין מכת בכורות ומצות פדיון הבן [ע"ש באריכות]

22. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף קכא/ב

דף קכ"א ע"ב רבי שמלאי אקלע לפדיון הבן בעו מיניה וכו'. יש לומר למה בתחלה סתמו שאלתם והוצרכו להאריך ולחזור ולפרש דבריהם, והוה להו למימר מעיקרא הכי כהן מברך דקמטי הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקעביד מצוה. ונראה לי בס"ד דהשואלים לא שאלו אלא רק כהן מברך או אבי הבן מברך, אך מסדר הש"ס הוסיף דברים לפרש טעם לצדדי השאלה כהן מברך דקמטי הנאה לידיה וכו'. ואין זה דברי השואלים, וכהאי גוונא כתבו התוספות ז"ל בבא קמא דף י"ט בד"ה רב אשי שלפעמים בעי בעיא אמורא סתם בלא צדדים, והגמרא עושה הצדדים, ונראה לנו שהוא לשון האמורא ואינו כן אלא שהגמרא הוסיף עיין שם. וכן כתב בספר יבין שמועה כלל תצ"ג, וכן הענין כאן וברור:

ברם מקשים למה הוצרכו להזכיר בשאלתם ברכת על פדיון הבן דהא פשיטא להו, והוה להו לשאול רק על ברכת שהחיינו. ועוד יש להקשות נמי מה שאמרו בבי מדרשא אבי הבן מברך שתיים, למה הוצרכו לפרש ולומר שתיים מאחר דהוא שאל רק על ברכת שהחיינו מי מברך, והיה להם להשיב אבי הבן מברך ותו לא ואנן ידעינן דמברך שתיים דאין אדם מסתפק בברכת פדיון הבן. ונראה לי בס"ד דידוע מחלוקת האחרונים ז"ל בהלכות ציצית סימן כ"ב בלובש טלית חדש אם מברך שהחיינו קודם להתעטף בציצית או יברך להתעטף קודם שהחיינו. דאיכא דסבירא ליה לברך שהחיינו קודם, ואיכא דסבירא ליה להתעטף קודם. ועיין בברכי יוסף ומחזיק ברכה יעויין שם. והנה כאן לא היה להם ספק מעיקרא בברכת שהחיינו דודאי שייכה לאבי הבן יותר דאיהו קעביד מצוה והכי מסתברא. אך מה שהביאם לבית הספק הוא משום דכאן איכא שתי ברכות על פדיון הבן ושהחיינו, ויש סברא לומר דיברך על פדיון הבן קודם שהחיינו, ויש סברא להפך לברך שהחיינו קודם, כמו שנאמר גבי ציצית, על כן נסתפקו, כיון דכהן יש לו שיקות בברכת שהחיינו משום דמטי ליה הנאה אם כן יש לומר עדיף טפי שיברך הכהן שהחיינו ולא יברך אבי הבן שתיים כדי שיצא מסלע המחלוקת בענין הקדימה שיש סברא לכאן ולכאן, או דילמא משום האי טעמא דמטי הנאה לידיה לא חשיב לו שייכות בשהחיינו ואינו רשאי לברך הכהן כלל אלא יברך אבי הבן את השתיים. ולכן התחכמו להזכיר בדבריהם ברכת פדיון הבן דאבי הבן מברך, לומר מה שבאנו לספק זה בשהחיינו הוא מצד דאיכא ברכה זו דפדיון הבן. ובזה יתורץ דקדוק השני כי בבית המדרש הבינו דהשואלים באו לבית הספק בברכת שהחיינו מכח דאיכא שתי ברכות, ולכן השיבו אבי הבן מברך שתיים, כלומר אף על גב דאיכא שתיים שיש בזה מבוכה של הקדימה עם כל זה אבי הבן מברך:

23. מהר"ם חלאווה על פסחים - דף קכא/ב

והלכתא אבי הבן מברך שתיים. והשתא תקינו רבנן לברוכי בתר פדיון אשר קדש עובר במעי אמו כו'. ואיכא מאן דמקשה מדאמרין אבי הבן מברך שתיים אלמא שתיים איכא שלש ליכא. ואין זו קושיא דמברך שתיים לפניו קאמר אבל לאחריי לא איירי כלל. ואם תשאל מה ראו חכמים לתקן ברכה לאחריי בפדיון ומילה יתר משאר מצות כתפילין וציצית ודומיהן והטעם בזה דמילה ופדיון הן מצות שעשייתן פעם אחת גמרון ואין חוזרין ומתחייבין לעולם מה שאין כן בשאר מצות שאין קצבה למצותן:

24. שערים מצויינים בהלכה

דף קכא: כהן מברך דקמטי הנאה לידיה. פי' שיש לו הנאת ממון, ויש לו

לברך שהחיינו על הנאה זו, כדמצינו במס' ברכות (נט:) דאבעיא ליה, מת האב וירשו מברך דיין האמת, ואח"כ מברך הטוב והמטיב על הנאת ממון, או אבי הבן מברך שהחיינו על הנאת מצוה, אע"פ שמפסיד ממון, אתא לבי מדרשא, א"ל אבי הבן מברך שתיים, ולכאורה הו"ל למימר סתם, דאבי הבן מברך, וקאי אשהחיינו דזה היה השאלה. וי"ל דמה"ט קאמר מברך שתיים, דכיון דבירך על פדיון הבן, ואם אתה נותן ברכת שהחיינו להכהן, נראה דשמחת קבלת הממון יותר חשיב מהנאת המצוה, ולכן קאמר מברך שתיים, כלומר כיון דבירך ברכה ראשונה על פדיון הבן, צריכים ליתן לו ברכת שהחיינו ג"כ מטעם הנ"ל. ובתשרי

הרשב"א (סי' שלח) מפרש, דבאמת היה סברא דאין הכהן מברך שהחיינו על הנאת ממון, דהא גם בשאר מתנות כהונה אינו מברך, אלא דהכא שאני, דכיון דאיכא ברכת שהחיינו בהאי מצוה, מספקא לן מי מברך ומוציא גם את חבירו, אם האב מברך והוא מוציא את הכהן, או הכהן מברך ומוציא את האב, ועל זה פשיט לו דהאב מברך שתיים, כלומר כיון שהוא בירך ברכת המצוה, לכן יברך נמי ברכת שהחיינו על הנאת המצוה ומוציא את הכהן בהנאת ממון. ועי' מש"כ בשמ"ב (ח"ד סי' קסד ס"ק יט).

25. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף קכא/ב

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך. קשה למה האריך למנקט כל הברכה עד לזמן הזה והוא סגי לומר שהחיינו כהן מברך או אבי הבן מברך. ונראה לי בס"ד דאיתא בתוספות סוכה דף מ"ו בד"ה העושה סוכה, שכתבו בשם רב שרירא גאון דלא סמכינן לברך שהחיינו על כלים חדשים משום דבעינן בשהחיינו מידי דאתי מזמן לזמן. וכתבו התוספות דקשה על זה מפדיון הבן דמברכים שהחיינו. ותירץ הר"ן ז"ל בביאורו על הרי"ף [סוכה דף כ"ב ע"ב מדפי הרי"ף] דפדיון הבן אף על גב דלאו מזמן לזמן קאתי, אפילו הכי כיון שהיא מצוה תלויה בזמן שלושים יום של תינוק שיצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות שפיר שייך לברוכי ביה שהחיינו עכ"ל. ...

26. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף קכא/ב

אתא שאיל ביה מדרשא. יש לחקור אימתי הלך ושאל אם לאחר זמן הזה ליה להש"ס להודיענו הם מה עשו. ונראה לי דהם עשו הפדיון בבוקר ועשו בברכות כמנהגם או כך או כך, ובסעודה דאחר הפדיון בו ביום אקלע רב שמלאי התם ושאלו אותו ללמוד דין ולידע אם יפה עשו בו ביום. אי נמי יש לומר דלעולם אקלע בשעת מעשה ובא מסדר הש"ס ללמדך שבחו, אחר ששאלו אותו ולא הוה בידיה, לא שלח שליח לבית המדרש לשאול כדי לעשות מעשה, אלא הוא בעצמו הלך ושאל ובא והגיד להם ועשו מעשה:

י"ג, ט"ו. וכל בכור בני אפדה⁶².
 כתב בספורנו וז"ל: כדי שיהיו מותרים
 בעבודת חול עכ"ל. מכאור מדבריו דאילו

והנראה בביאור הדברים, על פי
 שהארכתי לכאר לעיל בפרשת בראשית [ב'
 פ"ד] שישנו חילוק יסודי בין ישראל לעמים,
 דהעכו"ם סוברים שהגוף והנשמה הנם שני
 חלקים כגוף אחד אבל הם אינם מתערבים
 אחד עם השני, ועיני קדושה שייכים רק אל
 הנשמה ועיני חול שייכים רק אל הגוף,
 ולכן הדין הוא שעכו"ם אינם מביאים שום
 קרבנות חוץ מקרבן עולה, כי אצלם אי
 אפשר לערב קדושה עם מאכלי הגוף, אבל
 ישראל סוברים שהגוף והנשמה נתערבו
 ונתמזגו להיות גוף שלישי והם מקושרים
 ומאוגדים זה בזה, וכל פעולה היא משותפת
 משניהם, ולכן בעצרת הכל מודים דבעינן
 נמי לכם [פסחים דף ס"ח ע"ב], והיינו
 להראות שבמתן תורה גם הגוף התקדש
 ויכול לפעול פעולות רוחניות, ועיי"ש

לא היינו פודין אותו היה נשאר כל ימיו
 בקדושה. ובאמת לפי זה צריכים אנו להבין
 מנהגן של ישראל שעושין סעודה ביום
 פדיון הבן, והלא לכאורה הוא יורד במדרגה,
 שמקודם היה כולו קודש ועכשיו הותר
 לעבודת חול, ושמחה זו מה היא עושה?

גם יש לדקדק בנוסח התפלה שאנו
 אומרים כשמקבל הכהן דמי הפדיון: ויכנס
זה הבן לחיים טובים, לתורה וליראת שמים,
 יהי רצון שכשם שנכנס לפדיון כן יכנס
 לתורה ולחופה ולמעשים טובים וכו',
 דלכאורה מדוע הוצרכנו להוסיף החלק
 הראשון של הנוסח, ומי סני לנו הנוסח
 הנאמר בגמרא אצל מילה: "כשם שנכנס
 לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים
 טובים" לכו, ומדוע הוסיפו נוסח אחר?

אותו מעולם שכולו קדושה לעולם שבו הוא
 צריך לעבוד ולשפר את עצמו עד שחלק
 הקדושה שבו יתגבר על חלק החולין והוא
 מתעלה ומתרומם, ולכן שמחה גדולה היא
 לנו, שעל ידי זה הולד בא לידי תכליתו,
 ומכיון שעבודה קשה זו, התגברות הגוף על
 הנשמה, אי אפשר שתעשה בלי יראת שמים,
 לכן כשפודין את הולד אנו מברכין אותו
 בברכת יראת שמים, כדי שיזכה להצליח
 במשימתו, ודו"ק.

שביארנו הענין היטב.

ולפי"ז אנו מבינים היטב את פעולת
 פדיון הבן, כי קודם הפדיון באמת הולד הוא
 קדוש וחי לגמרי בעולם שכולו רוחניות,
 אבל לא בשביל זה הוריד הקב"ה את הנשמה
 לגוף האדם, אלא אדרבה, מטרת האדם
 בעולם הזה היא לחיות חיים של חולין
 וגשמיות – אבל באופן קדושה ובהתעלות
 כוחות הנשמה על כוחות הגוף וזה הוא מה
 שאנו פועלים בפדיון הבן; אנו מוציאים

28. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף קכא/ב

ונראה לרמזו בס"ד דנקיט מסדר הגמרא דין הפדיון בסוף מסכתא זו הנקראת פסחים, על שם שפסח ה' והציל את אבותינו ופדה אותם ממצרים שגם ענין זה נקרא פדיון הבן, דחביבין ישראל שנקראו בנים למקום שנאמר [דברים י"ד א'] בנים אתם לה' אלקיכם, ולכן התחיל ראש הגמרא באות מ' וסוף באות מ' של שתי הרי מ"ם מלאה שמספרם שמונים כמנין פ', וגם תיבת שתיים הוא שתי מ"ם רמז לאות פ' שהיא מספר שתי מ"ם. וידוע באות פ' נרמז פדות כמו שנאמר בזוהר הקדוש בהקדמת פרשת בראשית. וביציאת מצרים כתוב [שמות ח' י"ט] ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה, דרמז לו על אות פ' שנגאלו בו אבותינו ממצרים כנזכר בפרקי ר' אליעזר על פקידה כפולה של פקד פקדתי [שמות ג' ט"ז] ופקד יפקוד אלקים אתכם [בראשית נ' כ"ד וכ"ה] שפדאם לחיים:

29. קובץ המאור ניסן תשע"א: בענין מכת בכורות ומצות פדיון הבן [ע"ש באריכות]

סיכום

ראינו שכמה דיונים להלכה, כגון פדיון הבן בלילה ופדיון הבן ע"י שליח, בנוסף לכמה דיוקים בנוסח התפילה, וכמה קשיים באירועי הלילה של מכת בכורות והנהגותיו של פרעה באותה שעה – כולם מובנים ומוסברים ע"פ דברי רבי יוחנן בהקדמה למס' שמחות שהוכו הבכורים בחצות הלילה אבל לא מתו עד למחרת.

בדברי אליהו (פר' וארא) מובא בשם הגר"א ש' בראשית' ראשי תיבות בן ראשון אחר שלשים יום תפדה. וצ"ע בכוונת הדברים. והנר' לומר דבחי' הרי"ם כתב שעשר המכות הם כנגד עשרה מאמרות דמעשה בראשית בהיפוך הסדר, ולכן מכת בכורות היא כנגד בראשית. פדיון הבן כמובן קשור למכת בכורות, ואפשר דמשום הכי כתב הגר"א שפדיון הבן מרומז בבראשית. דרשו חז"ל שבראשית ברא אלקים - בשביל התורה שנקרא ראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית - שכל תכלית הבריאה היה עבור ישראל כדי שישמרו את התורה. במכת בכורות, כשהוצרך פרעה לשלחנו ויצאנו ממצרים כדי לקבל את התורה, כל המכה, וכן כל הבריאה בכללות, היתה כדי לאפשר את הדרך לקבלת התורה שהיא תכלית בריאת העולם. ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעם ישראל.